

Osváth Béla

(1926—1965)

A tragikus Péterynek, a dráma nagy értőjének egyik mondata jó, szomorú időszzerűséggel, tollunkra, tragikus koraisággal elköltözött mai pályatársától, a dramaturg Osváth Bélától búcsúzva. „Tragikus, úgymond, ha valakit fiatalsága, ereje teljében, vagy szépsége virágjában elragad a halál; ha gazdag, a tömegben messze kimagasló szellemi erőt például vak eset tönkretesz, vagy túlfeszült munka, mostoha sors, ellenséges hatalom megbénít, vagy ha már ereje próbáját adta, betegség föltartoztathatatlanul elsorvaszt.”

A túlzó szavú nekrológ, mert nem veszi igazán komolyan: mindig megbántja az elköltözött emléket és lekicsinyli érdemét. „A tömegben messze kimagasló szellemi erőről” szólni sértő volna. Osváth jótehetségű ember volt; ama tehetségek sorába tartozó azonban, akiknek hosszú, erős és folytonos munkára van szükségük, hogy kifejthessék magukat, hogy magukhoz illőt hozzanak létre. Különösen ha olyan nehéz területen kívánnak erőt alkotni, mint ő: dramaturg volt s egyben drámatörténész. Sajnálatosan ritka e két terület összekapcsolása színi világunkban, s irodalomtörténészeink között egyaránt. Elméleti műveltségű dramaturg akad ugyan nem egy, s a színház belső életét, napi gyakorlatát ismerő drámapíráló is hasonlóképpen. Olyan azonban, akinek — pedig mennyire kellene ez igazi korszerű törekvések kialakítására és megítélésére! — e kettős tevékenysége saját kutatásokon alapuló drámatörténeti ismeretekre, valódi tudományos mércével mérhető színház-történeti munkásságra épül, alig. Nem csoda: egész embert kíván mindenik terület. Osváth azonban vállalkozott rá: előbb a reformkor drámájával, színházi viszonyaival, Szigligetivel foglalkozott, majd a XIX. század második felének polgári színi irodalmával. Aztán a mai dráma kérdéseibe merült bele, sokfelé tapintó, sokfelé pillantó friss, dinamikus, már-már ideges érzékenységgel, most immár mint nagyon elfoglalt gyakorló dramaturg is. Sokan féltették és óvták, s javalltak neki — s nem egészen indokolatlanul —, kisebb körű, lassúbb emelkedésű pályát, mert, vélték, szétszórja magát, s egyik területen sem sikerül majd jelentőset teremtenie, annál is inkább, mert tehetsége típusánál fogva nagyon szüksége volt az állandó és alapos munkára. De Osváth tudta, tudatosan átgondolta, vagy ösztönösen megérezte, lehetőleg minden, lehetőleg minél több szálát kell megragadnia, megismernie e bonyolult, kusza, nyers szövedéknek, ha tartós és szép, az izlést és értelmet egyaránt megnyugtató szövetté akarja összefonni. Kezdő, régebbi dolgozatai sok elemét, — talán mert éppen a tartós és erős munka lehetősége, keménysége nem egyszer hiányzott mögülrök, s mert kevésbé szerencsés időszakban születtek, — tette s teszi avulttá az idő. De néhányát meg is tartotta s tartja; annyiát mindenképpen meg, hogy általuk, bennük „a tehetség már ereje próbáját adhatta”. Utolsó esztendeinek néhány tanulmánya igazolta e próbát: a magyar polgári dráma felve kerülgetett hagyományához a dolgában joggal biztos, a kérdésben otthonos ember határozottságával és értésével nyúlt, kezdeményező kézzel. A gyakorlati dramaturgia s a drámatörténeti kutatás összekapcsolása ezekben kezdte eredményét meghozni; részleteikben van vitatható, bőven; egészükben többnyire helyesen közelítették s ítélték meg a kérdést; hisz csak a történetileg tájékozatlan, vagy egyoldalúan tájékozott és elfogult ítélő tulajdonít a szóban forgó szerzőknek oly értéket, mint aminőt a színház s a közönség köreiben nekik gyakran ma is tulajdonítanak. E nagyon is időszzerű és kezdeményező tevékenysége közben azonban már, fájdalom, kegyetlen kezébe fogta korai végét elhozó könyörtelen betegsége.

A túlzó szavú nekrológ sérti az elköltözött emléket és kisebbíti érdemét. De nemcsak hibátlan, kész teljes művek, — határozott, helyes, jól irányzott és jól alapozott kezdemény is lehet értékes, őrzésre érdemes hagyaték.

Németh G. Béla

A kritikai kiadások szakkritikájáról

A kritikai kiadásokról készülő szakrecenziók feladatait abban jelölnék meg, hogy: hívják fel a figyelmet a kiadványban először közölt hiteles szövegekre vagy szövegrészekre, illetve a jegyzetapparátus fontosabb új konkrét tudományos eredményeire; tartalmi, módszertani problémák felvetésével segítsék a sajtó alá rendezők munkájának javulását; a kiadványoknak, s ezáltal a szöveggondozók munkájának határozott minősítésével tájékozottasság a tudományos közvéleményt a kiadás megbízhatóságáról.

A közölt anyag jellege szerint persze másként lehet egy regény- és ismét másként egy levelezéskötetet bírálni; nyilván nem ugyanolyan módszerrel épül fel egy recenzió, amely egy ismert regény szövegkritikai kiadását vizsgálja, vagy amely eddig kiadatlan, esetleg ismeretlen publicisztikai írásokat tartalmazó kötetet ismerteti; a recenzió is úgy írja meg cikkét, ahogy elvileg, módszertanilag a legjobbnak véli — egyszóval mindenféle uniformizálásra való törekvés, sablonok kialakítása és ezek számonkérése értelmetlen lenne. Ám nem kétséges: igazán jó, céljaikat elérő szakkritikát csak az lehet, mely a közölt anyag tartalmi újszerűségeinek ismeretése mellett a szövegközlés s a jegyzetapparátus bírálatát is tartalmazza. Semmi sem pótolhatja ugyanis ez utóbbi, filológiai szempontok szerint való vizsgálódás elmaradását. S mérlegre téve az Irodalomtörténet, az Irodalomtörténeti Közlemények és A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei Szemlé-rovatában 1960 óta megjelent, kritikai kiadásokról szóló recenziókat, úgy látjuk, hogy a bírálatoknak csak kb. egyegyede éri el a fentebb körvonalazott célokat.

Legnagyobb fogyatékoságként említjük, hogy az átnézett kb. 20 recenzió többségének szerzője nem is tesz szóvá filológiai kérdéseket. Olvasgatás közben az a gondolatunk támadt, hogy egyik-másik irodalomtörténészünk, mivel pl. Mikszáthról, Gyulairol, Erdélyiről nem akar tanulmányt írni, csak azért vállalja el egy-két kötet szövegkiadás bírálatát, hogy — filológiai ítéletmondás helyett — Mikszáth realizmusáról, Gyulai, Erdélyi életművének jelentőségéről elmélkedhessen, s „esszéizálva” elmondhassa önálló cikkekre nem elegendő feltevéseit. Az egyik Mikszáth-recenzió pl. csak annak vizsgálatát tartja feladatának, hogy „miként segíti elő e kritikai kiadás Mikszáth utolsó korszaka problémáinak tisztázását”. (ItK 1962. 777.) E kritikai kiadás-kötetek valójában azért jelentek meg, hogy segítsék e tudományos problémakör megoldását, tanulmányok írására inspirálják a kutatókat, s helyes, hogy bizonyos elvi kérdésekre már itt felhívja a figyelmet a szerző. A baj ott van, hogy e hosszú recenzió alig foglalja magában az itt elsődlegesen fontos filológiai problémákkal. (Arról nem is beszélve, hogy amit szóvá tesz, az is álprobléma, vagy egyenesen helytelen kifogás.) Nagy érdeklődéssel olvastuk az RMKT XVII. sz. 2. kötetének megjelenése alkalmából írott szép cikket is (ItK 1963. 525—528.), különösen a Nyéki Vörös Mátyásról szóló részét, de szívesebben olvastuk volna külön tanulmányban. Ebben az írásban nincs egyetlen filológiai megjegyzés sem a kötetéről. Az Arany-kiadás műfordítás-köteteiről írott recenzió üres, semmitmondó; felesleges volt közölni. Fő hibája: megismétli a kötetek jegyzetapparátusának bizonyos részeit, ismerteti a kutatás bizonyos eredményeit. Terjedelme kb. 3 lap, s benne egyetlen filológiai természetű észrevétel van.

Maguk a filológiai vizsgálatok igen ritkán terjednek ki a kiadás mégis csak legfontosabb részére, az írói szövegre. Általában erről szó sem esik, vagy itt-ott egy-egy semmitmondó megjegyzés olvasható csupán: „a szöveg pontos”, „a szöveg megbízható”. Engedjék meg a recenzensek, hogy kételkedjünk az ilyen odavetett minősítések megalapozottságában: mindenki, aki végez szövegösszevetéseket, ellenőrzéseket, s maga is ad ki szövegeket, tudja, hogy mennyi probléma van az alapszövegekkel, milyen nagy a hibalehetőség, s mennyire fontos, hogy a sajtó alá rendező érezze a lektor mellett a második számú ellenőr jelenlétét. Nem is beszélve arról, hogy a recenzens felhívhatja a figyelmet bizonyos kétes, esetleg téves olvasatokra, s kritikáját a további köteteknél jól lehet hasznosítani. A szövegvizsgálat igen fáradságos, sok időt igényel, de egyben az egyik legtanulságosabb feladat is, s a tanulságok bőven kárpótolnak a fáradságért. Az említett szempontból két recenzió kiemelkedik a többi közül: az RMKT XVII. sz. 2. kötetéről írott (MTA I. OK XXII. 1964. 386—391.) s a Jókai kritikai kiadás első 6 kötetéről írott (ItK 1963. 513—519.). Megemlítjük, hogy mindkettő egyetemi professzor munkája.

Egyes kötetek jegyzetapparátusának bírálatakor a recenzensek úgy járnak el, hogy sorba veszik a hibás vagy vitatható tárgyi jegyzeteket, s kiigazítják ezeket. Helyesebb lenne a hibákat bizonyos típusok szerint csoportosítani, ez mindjárt módszerbeli tanulságokkal is járna. Általában igen kevés szó esik a bírálatokban a módszerekről: hogy pl. egy-egy regény jegyzeteinek keletkezéstörténeti vagy irodalom-fejezete jól megkomponált-e? Pedig erről azért is kell írni, mert — pl. a JKK esetében — e y kötet szerkesztő több regényen is dolgozik s menetközben ő is, a sorozatszerkesztő is fel tudja használni a recenzens észrevételeit.

Különösen fontosnak érezzük, hogy egy-egy új sorozat, egy kritikai kiadás első kötetei alapos, az egész sorozat elvi, módszertani problémáival foglalkozó kritikákat kapjanak

a legjobb szakemberek tollából. Örvedetes, hogy pl. a JKK első köteteinek recenzense igen alaposan foglalkozott az egész sorozat filológiai problémáival. Kevésbé örvedetes, hogy pl. a Fontes-sorozat, vagy a Mikszáth kritikai kiadás esetében ez nem történt meg.

A recenziók ritkán adják a kötet szerkesztők munkájának határozott értékelését, minősítését. Egyik másik recenzens nem győzi dicsérni a szöveggondozó munkáját, majd utána olyan tartalmi, módszertani hibajajstrom következik, mely inkább az illető felületességéről vagy esetleg tájékozatlanságáról győzi meg az olvasót, s a kímélő célzatú dicsimuszok gúnyként hatnak. Kívánatos, hogy a folyóiratszerkesztők ilyenkor fokozottabban éljenek szerkesztői jogaikkal.

A folyamatban levő kritikai vagy kritikai igényű szövegkiadások szerint csoportosítva a recenziókat, úgy látjuk, hogy filológiai szempontból alaposabb bírálat jelent meg a Jókai-sorozat első köteteiről s az RMKT 1—3. kötetéről (az utóbbiak esetében az MTA I. OK-ban közöltekre gondolunk). Nem ilyen megnyugtató a helyzet már a Mikszáth-sorozatnál: a megjelent négy recenzió közül kettő egészen gyenge, a másik kettő közepes írás. Ide sorolnánk még a Vörösmarty-sorozat 1—3. kötetéről, valamint a Batsányi-kiadás 2—3. kötetéről írott bírálatokat, megjegyezve, hogy az utóbbi egészen kiváló írás, csak, sajnos alig foglalkozik a kötetek filológiai kérdéseivel. A Fontes-kötetek recenziói is igen színvonalasak, de ezeknek az írói is kevés gondot fordítottak textológiai s főleg a Fontes speciális jellegéből adódó filológiai kérdésekre. Az Arany kritikai kiadás az, amely mindmáig nem kapott megfelelő szakrecenziót. Kívánatos tehát, hogy a folyamatban levő sorozatok közül elsősorban az Arany-, az Ady-, valamint a Mikszáth-, a Vörösmarty- s a Fontes-sorozatnál alapos szakmai bírálat jelenjék majd meg, mely kitekint az egész sorozatra is.

A kritikai kiadások szakkritikájának helyzetéről kialakult véleményünk tehát meglehetősen elmarasztaló. Mivel magyarázható e nem túlzottan vizgasztaló kép? A recenziók nem megfelelő voltának okai szerintünk részben egész kritikai életünkben eredők: ritka itt is a bátor, nem köntörfalazó bírálat, gyakori a lakkozás, nem mindig megfelelő recenzenseket választanak ki a szerkesztők, s főleg: a legjobb szakemberek közül többen nem szívesen vagy egyáltalában nem írnak saját irodalomtörténeti korszakuk textológiai kiadványairól, holott éppen az ő véleményükre lennének kíváncsiak. Részben speciálisak: nagy munkaráfordítást igényelnek, hisz pl. olykor 10—12 kötetből kell írni egy átfogó, alapos kritikát, s a szerző ennyi energiával hamarabb megír egy önálló tanulmányt. Ezzel szorosban összefügg az anyagi kérdés is: egy lektor tízszer annyi pénzt kap ugyanannyi munkáért, mint amennyit egy lelkiismeretes recenzens fordít 10 kötet kritikai kiadás bírálatára. (Ráadásul a recenzens véleménye írásban is megjelenik.) Sokkal egyszerűbb s kifizetődőbb tehát monografikus feldolgozást bírálni meg. Ha kénytelen valaki mégis szövegkiadásról írni, akkor többnyire azt a könnyebb megoldást választja, hogy ír a szövegek írójáról, művészetének jelentőségéről, s a végére odailleszti néhány, olvasgatás közben észrevett hibás jegyzet kijavított változatát. Pedig, s ezt szeretnénk még egyszer aláhúzni, egy kritikai kiadás alapos recenzálása még a legjobb szakember számára is annyi új ismeret megszerzését jelenti, hogy szakmailag a leghasznosabb s legkifizetődőbb munkák egyikének tartjuk.

Mindezeket mérlegre téve: nem igen hisszük, hogy a közeljövőben alapvető javulás várható a szövegkiadások szakkritikája terén. Lenne azonban néhány javaslatunk, amelyek megvalósítása esetleg javíthatna a helyzeten. Mivel csak egy szakfolyóirata van a tudományágnak, jobban ki kellene használni az MTA I. OK-t is: egyrészt itt lehetne alaposabb s terjedelmesebb recenziókat is közölni; másrészt gyakran kérik többen is az ItK-tól egyik másik kritikai kiadás kötetét, s ha egy kiadványról kettő vagy több recenzió jelenik meg, az csak használ az ügynek. Nem ártana megvizsgálni a kritikai kiadásokról szóló recenziók honoráriumának esetleges felemelését, illetve ennek lehetőségeit. Kívánatos, hogy a szakfolyóirat fokozottabban sугalmazzon szempontokat (az ItK szerkesztősege már határozatot is hozott erről); sok szakembernek ugyanis lenne mondanivalója, de nem tudja, hogyan kell írni kritikai kiadásról. A szerkesztősegeknek határozottabban kellene élniük a kéziratvisszaadás vagy a megbízás visszavonásának jogával is.

Rigó László

Az új Petőfi-életrajz munkálatairól

A három kötetre tervezett új Petőfi-életrajzról kialakított elképzelésemet a munka megkezdésekor tanulmány formájában tettem közzé („Petőfi arca előtt.” ItK 1963. 3. sz.). Ebben három fő gondolatot hangsúlyoztam: 1. az életrajz egyszersmind *korrajz* legyen, 2. a költőt mint a *márciusi ifjak* társadalmi mozgalmának vezéralakját mutassa be, 3. fordítson fokozott figyelmet Petőfi *politikai* tevékenységére és forradalmi világnézetének sajátágaira. A feladatnak ilyen — a szokásosnál szélesebb körű — meghatározása messze ágazó előkészítő munkát tesz szükségessé, és számos kutató erőfeszítését igényli, irodalomtörténészek és történettudósok összefogását.

E tudományos együttműködésnek biztosít teret és szervezett lehetőséget a „Petőfi és kora” című tanulmánykötet, melyet a Történettudományi és az Irodalomtörténeti Intézet közös kiadásában kívánunk megjelentetni. A gyűjteményben nemcsak Petőfi személyére vonatkozó tanulmányok kaphatnak helyet, hanem minden olyan értekezés, mely közelebb visz a költő korának megértéséhez azáltal, hogy e kor társadalmi és szellemi mozgalmainak elemzésével, nevezetesen szereplőinek, Petőfi barátainak és ellenségeinek portréjával szolgál. A közös mű körvonalai még csak kezdenek kibontakozni, de jellegéről már fogalmat adhat néhány tervbe vett tanulmány címének — nem teljes — felsorolása: „Petőfi és Kossuth” (Pándi Pál), „Petőfi és a jobbágyfelszabadítás” (Varga János), „Liberalisok és demokraták a múlt század negyvenes éveiben” (Baranyi Imre), „Az érdekegyesítés programja és Petőfi” (Varga Zoltán), „Petőfi követválasztási kudarca” (Mezősi Károly), „Petőfi a színész” (Fekete Sándor), „A Gyűlde” (Törő Györgyi), „Ellenzéki diákmozgalmak a reformkori Erdélyben” (Somogyi Sándor), „A magyarországi munkásság harcai 1849-ben” (Spira György), „Arany János politikai nézetei 1849-ig” (Barla Gyula), „Chownitz Julián” (Lengyel Márta), „A fiatal Greguss radikalizmusa” (Rigó László), „A reformkori cenzúra történetéből” (Kovács Magda), „A szerzői jog a reformkorban” (Nizsalovszky Endre), „A győri Hazánk” (Martinkó András), „A Marciusi Tizenötödike sajtótere” (Urbán Aladár), „Petőfi politikai szókészlete” (Wacha Imre), „Petőfi versfordításai” (Gáldi László). Ezenkívül még számos reformkorkutató (történész, irodalombúvár, nyelvész) ígérte meg részvételét, s reményünk van külföldi tudósok közreműködésére is. Néhány különösen fontos téma kidolgozására (az Egyenlőségi Társulat, a Madarász-testvérek, radikális lapok 1848-ban, a forradalmi bizottmányok szerepe, a negyvenes évek illegális röpiratai stb.) még nem akadt vállalkozó, de később talán ezeket is sorra keríthetjük, a „Petőfi és kora” esetleges második, harmadik kötetében. (Az első kötet kéziratának 1966-ban kell elkészülniük.)

E tanulmányoktól nemcsak hasznos fejtegetéseket várunk, hanem — lehetőleg mennél többtől — új források feldolgozását is. Van azonban a reformkori forrásanyagban egy olyan csoportja, melynek terjedelme és fontossága nagyobb, hogysen egy értekezésben kimeríteni lehetne. A titkosrendőri jelentésekre s egyéb efféle bizalmas iratokra gondolok, melyeket az irodalomtörténeti kutatás eddig nemigen vett figyelembe, noha számtalan érdekes adatot őriztek meg a reformkor politikai és irodalmi viszonyairól. Ezeknek ismerete nélkül a reformkorkutató — tehát a Petőfi-életrajz írója is — csak félmunkát végezhet, ezért kívánatos, hogy e források (vagy legalább fontosabb szemelvényeik), ugyancsak történészek és irodalomkutatók közös munkája révén, mielőbb nyilvánosságra kerüljenek. Erre vonatkozó szándékunk még csak a tervezésnél tart, de Kiss József intézeti munkatársunk bécsi tanulmányútja már e célt szolgálta, nagyon eredményesen.

A márciusi ifjak történeti szerepének kutatását ugyancsak egy forráskiadvány van hivatva előmozdítani: válogatott publicisztikai írásaik gyűjteménye (az 1841-től 1849-ig terjedő évtizedből). E műveket eddig jobbára csak néhány történész tanulmányozta, irodalomtörténészek számára úgyszólván ismeretlenek, ahhoz tehát, hogy az eszmecsere egyáltalán megkezdődhessék róluk, nyilvánvalóan először is hozzáférhetővé kell tenni a sajtóban, röpiratokban szétszórt szövegeket, és csak azután várhatjuk, hogy hozzászólások, viták árnyalják, módosítsák s egészítsék ki a márciusi ifjakról alkotott képünket, s hogy a téma végre elfoglalja megillető helyét az irodalomtudományban. Tíz év óta folytatott kutatásaim lehetővé teszik, hogy e kötet kézírata két éven belül elkészüljön, azzal a reménnyel, hogy a megjelenés sem késik soká. A gyűjtemény a hazai német nyelvű sajtóból is merít; ennek feldolgozásában Kiss József fog segítséget nyújtani.

Az új Petőfi-életrajz munkálatainak e három tervezett kiadvány a sarokpontja. Látványosan messziről indít el mindegyik egy-egy szálat, de csak ezek fonálán haladva juthatunk el a biográfia voltaképpeni céljához, a teljes és hiteles Petőfi-képhez. Hiba volna, tudom jól, ezt merő korrajzban szétoldani, de még nagyobb hiba a korviszonyok színeit mellőzve vérszegénnyé sápasztani. A költő, akiről írunk, a reformkor fókuszban álló alakja: mindennek, ami akkor történt, köze van hozzá, s neki köze mindenhez; ezért meggyőződésem, hogy az életrajz kidolgozásának nélkülözhetetlen feltétele a reformkorkutatás föllendülése.

Lukács Sándor

George Szabó reneszánsz-kutatásai Amerikában

Néhány évvel ezelőtt rövid ismertetés keretében foglalkoztunk már a New Yorkban élő George Szabó eredményes középkori- és reneszánsz-kutatásaival (ItK 1962. 541—542). Tervezett nagyszabású művéhez, a „Census of Medieval Hungarian Art Objects in the United States” c. összefoglalásához azóta is folytatja az anyaggyűjtést és érdekesebb részeredményeiről időnként kisebb közleményekben számol be.

Úgy látszik, efféle témához eléggé korlátozottak lehetnek a publikálási lehetőségek Amerikában, mert cikkei szakfolyóiratok nyilvánossága helyett jellegtelen, vagy éppenséggel tudománytalan sajtótermékek hasábjain látnak napvilágot, és így épp azokhoz a szakemberekhez nem jutnak el, akiknek íródtak. Mindezek a körülmények indokolják, hogy az édeklődő hazai körök tájékoztatása végett áttekintsük Szabó 1962 óta megjelent írásait.

„Museum Hungaricum” c. dolgozatának első részében (The Hungarian Quarterly 1962. 141—149.) a New-York-i Metropolitan Museum of Art magyar vonatkozású tárgyi emlékeit, regisztrálja. Egyebek között megemlékezik egy XVII. századi kehelyről is, melynek magyar, latin és német feliratán kívül a három, rajta levő címer is felkelti az érdeklődést. Ezeken ugyanis „Andreas Balassa”, „Anna Mersei” és „Katarina Mindzenti” nevek olvashatók. A „Musuem Hungaricum” második része (The Hungarian Quarterly 1963. 45—51.) jegyzeteket és adalékokat tartalmaz W. H. Bond: „Supplement to the Census of Medieval and Renaissance in the United States and Canada” (New York, 1962.) művéhez. Szabó, bár fogalmazásából kivehetően másodforrásból dolgozik, itt egy olyan Cicero-kódexről is beszél, mely állítólag Vitéz János könyvtárából való. A leírás szerint gazdagon illuminált firenzei kódex 1470-ben készült, és Cicero „Opera philosophica”-it tartalmazza. A Yale University Library féltett kincsét Vitéz könyvtárának legteljesebb lajstroma nem ismeri (Hoffmann Edit: „Régi magyar bibliofilek.” Bp. 1929. 69.), és tudomásunk szerint a későbbi szakirodalom sem tesz róla említést. Ha Szabó nem téved, akkor ez a kérdés alaposabb tárgyalást érdemelne.

Új oldaláról mutatkozik be Szabó, amikor hipotézisekkel kell dolgoznia „Egy újabb magyar vonatkozású kódexről” c. cikkében (Új Látóhatár 1963. 2. sz.). Ebben egy XIII. századi francia „Psalterium” egyelőre még ismeretlen magyar possessora próbálja meghatározni Árpád-házi Szent Erzsébet és Lokietek Erzsébet személyében. Eléggé gazdagon dokumentált, de ugyanakkor meglehetősen óvatos hangvételű érvelése azonban inkább tetszetős, mint meggyőző, így a kérdést — vele együtt — mi sem érezzük tisztázottnak. Hasonlóképp függőben marad „Where is the Evangelistarium of Mathias Corvinus?” c. írása után a szóban forgó korvina voltaképpeni leltérfelhelye is, — itt azonban kissé szándéka ellenére (The Hungarian Quarterly 1962. 149—151.). Bár korrigálja Hoffmann Edit 1927-es adatát, a Pierpont Morgan Library helyett Szabó most az angliai Holkham Hall Library-t teszi meg leltérfelhelynek W. O. Hassal levélbeli közlése nyomán, anélkül azonban, hogy cikkéből kideríthetően ő maga is látta volna itt.

George Szabó felsorolt publikációi helyett — eltekintve a részletesen be nem mutatott Vitéz-kódextól —, talán legutóbb megjelent dolgozata, a „Nagylucei Dóczy Orbán Imádságoskönyve” érdemi meg a legnagyobb figyelmet (Új Látóhatár 1964. 385—392.). A windsori Royal Library „Sobieski Book of Hours” néven nyilvántartott kódexének címeében Szabó ismerte fel elsőként a humanista műveltségű egri püspök címerét, és állapította meg kétséget kizáró módon, hogy a francia, talán párizsi provenienciájú kódex Nagylucei Dóczy Orbán immár ötödik megtalált könyve. Ez a tény önmagában véve is nagy eredmény, de méginkább az, ha a mellékelt faksimiléből és Szabó leírásából azt is tudjuk, hogy az „Imádságoskönyv” a korábbi négy ismertnél sokkal ékeesebb, valóságos pazar kiállítású: 60 egész lapos miniatúra, és számtalan gazdagon ornamentált lapkeret és iniciálé van benne, tehát Mátyás-kori humanista könyvtáraink darabjai között is előkelő hely illeti meg. Ezzel szemben a kódex tartalmi vonatkozásai aligha érdekesek a kutatás számára, mert francia és latin nyelvű imádságokat tartalmaznak. Érdemes viszont megemlíteni, hogy a fohászok monoton sorát egy franciául írt, rimes strófákban készült Margit-legenda szakítja meg.

Az elmondottak alapján jogos várakozással tekintünk George Szabó további kutatásai elé, bár azok sem szerény eredmények, amelyekről eddig hírt adott. Számos megállapítása időtállóbb lehetne azonban, ha kevésbé bizna másodkézből vett forrásaiban, gondolatai pedig még inspirálóbbakká válhatnának, ha a szakirodalmat kutatásai alapjául használná, s nem idézné sokszor oly felesleges bőséggel.

V. Kovács Sándor

Intézeti hírek

(1965. június 1—július 31.)

Lukácsy Sándor, Intézetünk mb. osztályvezetője 1965. május 10-től június 6-ig cseh-szlovákiai tanulmányúton volt. Bejárta Petőfi felvidéki útját, reformkori magyar kéziratok után kutatott Pozsony, Turócszentmárton Jászó, Eperjes, Igló, Késmárk könyv- és

levéltáraiban; a „Petőfi és kora” c. tanulmánykötet számára irandó tanulmányok ügyében megállapodást kötött Milan Písút professzorral és Jaroslava Pašáková tudományos kutatóval.

*

Sziklay László, kandidátus, Intézetünk tudományos munkatársa a bécsi és a gráci egyetem meghívására 1965. május 24-én és 25-én az említett két osztrák felsőoktatási intézmény szláv tanszékén előadást tartott a kelet-európai komparatiztika, valamint a szomszédos irodalmak közös kulturális központjai (főleg Pest-Buda) kérdéséről. Az osztrák szlavisztika képviselőinek jelenlétében megtartott előadásokat élénk eszmecsere követte, amelyben a bécsi egyetemen főleg *R. Jagoditsch, J. Hamm, G. Wyrzens* és *Fr. Repp*, a gráci szláv tanszéken pedig *J. Matl, St. Hafner, J. Andritsch* és *dr. Abt* vettek részt. Június 10-én a brünni egyetemen *dr. Richard Pražák* kandidátus, az ottani kelet-európai tanszék adjunktusa habilitációs vitáján opponens volt **Sziklay László**. *Richard Pražák* a magyar s a cseh felvilágosodás kapcsolatait dolgozta fel jelentős művében. A J. E. Purkyně-egyetem bölcsészkarának a vitán elnöklő dékánja kiemelte, hogy ez volt az első eset, amikor magyar irodalomtörténetész Csehszlovákiában opponensi tisztséget töltött be, s hangsúlyozta ennek a jelentőségét a két nemzet tudományos együttműködése szempontjából. Másnap, június 11-én **Sziklay László** az ottani Irodalomtudományi Társaságban Ján Kollár Pesten töltött éveinek problematikájáról tartott előadást, amelyet élénk viták követtek.

*

Vajda György Mihály, Intézetünk csoportvezetője 1965. május 26-tól június 15-ig a Szovjetunióban tett tanulmányútát. Kiküldetésének célja a szovjet összehasonlító irodalomtörténeti kutatómunka jelenlegi állásának, irányainak és módszereinek áttekintése, valamint a modern drámai irodalom Szovjetunió-beli helyzetének, illetve fogadtatásának megismerése volt. Tanulmányozta a szovjet (s orosz) összehasonlító kutatások történetét, Brecht ottani recepciójának kérdéseit, s foglalkozott a magyar kommunista emigráció kéziratosa anyagával is.

*

Szabolcsi Miklós, Intézetünk osztályvezetője 1965. május 31-től június 18-ig Lengyelországban volt tanulmányúton. Útjának célja: megismerkedés a lengyel irodalomtudomány szervezetével, jelenlegi problémáival, vitáival, valamint főbb képviselőivel. Megbeszéléseket folytatott — többek között — a Lengyel Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének (IBL) vezetőivel, *K. Wyka* és *H. Wolpe* professzorokkal *H. Markiewich* professzorral, a krakkói Jagelló Egyetem tanárával; június 16-án előadást tartott a mai magyar irodalom problémáiról a Varsói Magyar Intézetben,

illetve az újabbkori magyar irodalom kutatásának egyes kérdéseiről az IBL-ben.

*

Kiss József, Intézetünk munkatársa 1965. április 1-től június 30-ig a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként Bécsben tartózkodott. Magyar irodalmi vonatkozású reformkori forrásokat keresve elsősorban az egykori osztrák udvari rendőrség (Polizei-Hofstelle) iratait tanulmányozta az Általános Közigazgatási Levéltárban (Allgemeines Verwaltungsarchiv). Kutatásokat végzett még a Házi, Udvari és Állami Levéltár (Haus-, Hof- und Staatsarchiv) kancelláriai anyagában, az Osztrák Nemzeti Könyvtár (Österreichische Nationalbibliothek) Autographen-Sammlung elnevezésű gyűjteményében, valamint a Városi Könyvtár (Stadtbibliothek) kéziratárában.

*

A Tudományos Minősítő Bizottság 1965. június 30-án rendezte meg **Hopp Lajos**, Intézetünk munkatársa „A korszerű főúri és nemesi törekvések” c. kandidátusi értekezésének vitáját. Az értekezés opponensei *Tolnai Gábor* akadémikus és *Pirnát Antal* kandidátus voltak. A *Gyergyai Albert* vezette bíráló bizottság egyhangúlag javasolta a TMB-nek, hogy **Hopp Lajos** részére a kandidátusi fokozatot ítélje meg.

*

L. Szkorino és *V. Katyinov*, a Znamja munkatársai 1965. július 5-én látogatást tettek Intézetünkben, és megbeszéléseket folytattak az Intézet vezetőjével a szovjet és a magyar kritikái élet kapcsolatairól, valamint tanulmánycseréről.

*

Az Inosztannaja Lityeratura 1965. 4. számában (211—214.) megjelent **Szabolcsi Miklós** tanulmánya „Szporiú vokrug dokumentalnoj lityeratury” („Viták a szociográfiai irodalom körül”) címmel.

*

Intézeti kiadványaink közül megjelent: „A magyar irodalom története” (Főszerkesztő: *Sötér István*) V. kötete, „A magyar irodalom története 1905-től 1919-ig.” Szerkesztette: *Szabolcsi Miklós*. Írták: *Bodnár György, Czine Mihály, Ferenczi László, Hanák Péter, József Farkas, Kiss Ferenc, Komlós Aladár, Osváth Béla, Rába György, Szabolcsi Miklós, Ungvári Tamás, Varga József, Varga Kálmán*. Bp. 1965. Akadémiai K. 5431; *Péter László*: „Juhász Gyula a forradalmakban.” Bp. 1965. Akadémiai K. 340 l. („Irodalom—Szocializmus” sorozat, szerkeszti: *Király István* és *Szabolcsi Miklós*.)

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója.

Műszaki szerkesztő: Dálóki János

A kézirat a nyomdába érkezett: 1965. V. 10. — Példányszám: 1250 — Terjedelem: 11,9 (A/5) lv.

65.60798 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Биро, Ф.</i> : Йозеф Пецели (Первое сообщение)	405
<i>Борзсак, И.</i> : К вопросу рецепции Меланхтона в Венгрии	433
<i>Х. Лукач, Б.</i> : О книге Тивадара Тиенмана: Основные понятия истории литературы	447

Краткие сообщения

Дискуссия

<i>Герезди, Р.</i> : Туроци, Бонфини и спорное стихотворение о Матьяше	478
--	-----

Данные и материалы

<i>Клоц, Й.</i> : Материалы к биографии Балинта Балашши	487
<i>Мартинко, А.</i> : Сочтенные потерянными юношеские стихотворения Шандора Петёфи	498
<i>Цегледи, И.</i> : Данные к началу деятельности Шандора Броди	503

Обзор

Надь, П.: Дежё Сабо (<i>Вебер, А.</i>)	511
Сборник текстов по литературе 20-го века (<i>Боднар, Дь.</i>)	513
Хорват, З.: Ласло Телеки (1810—1861). (<i>Олтваньи, А.</i>)	515
Кланицай, Т.: Миклош Зриньи (<i>Комловски, Т.</i>)	520
Гардоньи, Г.: Хороший час бедняка (<i>Сакач, Б.</i>)	523
Ременьи, Й.: Венгерские писатели и венгерская литература (на английском языке) (<i>Мохач, Б.</i>)	525

Хроника

TABLE DES MATIÈRES

<i>Biró, F.</i> : József Péczeli (Première communication)	405
<i>Borzák, I.</i> : A propos de la réception des idées de Melanchthon en Hongrie	433
<i>H. Lukács, B.</i> : Sur les «Conceptions de base d'histoire littéraire» de Tivadar Thienemann	447

Notices

Discussion

<i>Gerézy, R.</i> : Thuróczy, Bonfini et les vers de Mathias controversé	478
--	-----

Documentation

<i>Klóc, J.</i> : Contribution à la biographie de Bálint Balassi	487
<i>Martinkó, A.</i> : Les premiers vers de Petőfi pris pour égarés	498
<i>Czeglédi, I.</i> : Données sur les débuts de Sándor Bródy	503

Revue

Nagy Péter: Szabó Dezső (<i>Weber, A.</i>)	511
Recueil de textes de la littérature du XX ^e siècle (<i>Bodnár, Gy.</i>)	513
Horváth Zoltán: Teleki László. 1810—1861. (<i>Oltványi, A.</i>)	515
Klanczay Tibor: Zrínyi Miklós (<i>Komlovski, T.</i>)	520
Gárdonyi Géza: La bonne heure du pauvre homme (<i>Szakács, B.</i>)	523
Joseph Reményi: Hungarian Writers and Literature (<i>Mohay, B.</i>)	525

Chronique

A kiadvány előfizethető vagy példányonként megvásárolható:

az AKADÉMIAI KIADÓNÁL, Budapest V., Alkotmány utca 21.
 Telefon: 111—010, MNB egyszámlaszám: 46, csekkbefizetési számlaszám: 05.915.111—46
 az AKADÉMIAI KÖNYVESBOLTban, Budapest V., Váci utca 22. Telefon: 185—612
 a POSTA KÖZPONTI HÍRLAP IRODA 1. számú HÍRLAPBOLTJÁ-ban, Budapest, V., Bajcsy-Zsilinszky út 76. és bármely postahivatalban. Csekk számlaszám: egyéni 61. 257, közületi: 61.066. MNB egyszámlaszám: 2.

Előfizetési díj egy évre 42,— Ft

(Példányonként megvásárolható a posta nagyobb árusítói helyein is.)

Ára: 8,— Ft

Előfizetés egy évre: 42,— Ft

INDEX: 25.401

Megjelent a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete gondozásában A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE című (Főszerkesztő: *Sötér István*) hat kötetes magyar irodalomtörténeti kézikönyv öt kötete:

I.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE 1600-IG

Szerkesztette: *Klaniczay Tibor*

Írták: *Gerézi Rabán, Klaniczay Tibor, V. Kovács Sándor, Pirnát Antal, Stoll Béla, Varjas Béla*

Akadémiai Kiadó, Budapest 1964. 576 l. 100,— Ft

II.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE 1600-TÓL 1772-IG

Szerkesztette: *Klaniczay Tibor*

Írták: *Bán Imre, Hopp Lajos, Klaniczay Tibor, Pirnát Antal, Stoll Béla, Tarnai Andor, Varga Imre*

Akadémiai Kiadó, Budapest 1964. 648 l. 110,— Ft

III.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE 1772-TŐL 1849-IG

Szerkesztette: *Pándi Pál*

Írták: *Dezsényi Béla, Fenyő István, Horváth Károly, Julow Viktor, Lukácsy Sándor, Mezei Márta, Orosz László, Pándi Pál, Solt Andor, Sötér István, Szauder József, Tarnai Andor, T. Erdélyi Ilona, Tóth Dezső, Weber Antal*

Akadémiai Kiadó, Budapest 1965. 831 l. 138,— Ft

IV.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE 1849-TŐL 1905-IG

Szerkesztette: *Sötér István*

Írták: *Diószegi András, Gergely Gergely, Horváth Károly, Komlós Aladár, Kovács Kálmán, Mezei József, Nagy Miklós, Németh G. Béla, Németh Lajos, Osváth Béla, Somogyi Sándor, Sötér István, Szabolcsi Bence, Vajda György Mihály*

Akadémiai Kiadó, Budapest 1965. 1072 l. 175,— Ft

V.

A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE 1905-TŐL 1919-IG

Szerkesztette: *Szabolcsi Miklós*

Írták: *Bodnár György, Czine Mihály, Ferenczi László, Hanák Péter, József Farkas, Kiss Ferenc, Komlós Aladár, Osváth Béla, Rába György, Szabolcsi Miklós, Ungvári Tamás, Varga József, Vargha Kálmán*

Akadémiai Kiadó, Budapest 1965. 543 l. 95,— Ft